

Izbor mjesta za gradnju planinarskih kuća

Ljubomir Stipić, Sarajevo

Od kolike je važnosti izbor mjesta za izgradnju planinarske kuće, ne treba posebno izticati. O tome može dati svoj sud svaki planinar, koji je pohodio barem nekoliko planinarskih kuća, građenih na raznim mjestima planina počevši od onih po udolinama i gorskim uvalama do onih na iztaknutim gorskim uzvisinama. Prednost je prvih u tome, što su u zavjetrini i gotovo redovito uz gorska vrela ili u blizini njih, dok su ova druga mjesta izložena vjetru i ponajčešće se ne nalaze uz izvorske vode, ali zato pružaju sa svojih položaja prekrasne vidike na svoju okolicu i susjedne planine. Kod prvih je data prednost udobnosti, — dakle komforu, dok se je kod gradnje potonjih vodila glavna briga o duševnim užitcima, koji čovjeka izpunjavaju kod promatranja gorskih vidika.

Postavlja se pitanje, koji momenti imaju rukovoditi planinarska društva pri izboru mjesta za gradnju planinarskih kuća? Razumije se, da će se kod odabiranja mjesta uzeti u obzir svi razlozi, koji su za taj izbor odlučni. U prvom redu treba imati u vidu činjenicu, da se planinarske kuće grade radi odmora i smještaja izletnika za vrieme boravka u planini, pa se već radi toga od takovih kuća zahtjeva, da planinaru pružaju što više udobnosti. Ako se uz to može zadovoljiti i estetska strana, koja će planinaru uz ugodan boravak u kući istodobno omogućiti i uživanje u liepim vidicima iz kuće, onda je nadeno najsretnije rješenje i za takovu se kuću kaže, da odgovara zahtjevima suvremenog planinarstva.

Poznato je, da su se u početnim razvojima planinarstva u našim krajevima gradile planinarske kuće gotovo redovno na zaklonjenim mjestima, u uvalama i izpod grebena planina, da bi se kuća zaštitila od vjetrova i nevremena i tako postala udobnijom. Što je medutim ovakova kuća bila na nepodesnu mjestu, duboko u dolini ili izpod planinskog vrha bez vidika, nije smatralo, jer se smatralo, da je planinarska kuća izključivo za to, da pruži prenoćište i kratak odmor planinaru, dok boravi u prirodi. O duševnim užitcima nije se vodilo računa i oni su dolazili u obzir, kada je čovjek napustio planinarsku kuću i pošao daleko izvan nje u krilo planine.

Za to imamo množtvo primjera u izboru mjesta za gradnju brojnih planinarskih kuća i skloništa po južno-hrvatskim bosanskohercegovačkim planinama u najranijem razdoblju planinarskog života u tim krajevima. Da spomenemo samo neke od ovih kuća, koje su izgradene izključivo po planinskim dolinama i uvalama.

PLANINARSKA KUĆA »JEZERCE« NA PRENJU (UNIŠTENA PO ODMETNICIMA)

Foto: Lj. Stipić

Navest ćemo u prvom redu planinarsku kuću bivšeg društva »Kosmos« na Škakavcu kod Sarajeva, koja pruža tipičan primjer nekdašnjeg shvaćanja pri izboru mesta ovakovih gradnja. Ova je kuća podignuta u uvali usred šume, bez neposrednih vidika, pa da nije u njenoj blizini 100 m. visoki vodopad potoka Skakavca, ne bi kuća u planinarskom smislu pružala gotovo nikakovih prednosti.

Još gore je sa planinarskim skloništima u Jablandolu pod Treskavicom, na Pogorelici pod Zec-planinom, na Jezercu na Prenju, s planinskim domom bivšeg Ski-kluba na Crepoljskom i mnogim drugima. Sve su ove kuće gradene u dolinama planina ili izpod njihovih grebena, pa radi toga ne pružaju nikakovih vidika na inače krasnu svoju planinsku okolicu, koja se ne posredno u njihovoj blizini nalazi.

Naročit primjer nepovoljnog izbora mesta s planinarsko-estetskog gledišta pruža nam planinarska kuća na Biokovu izpod vrha Vošca, sagrađena prije desetak godina u krškoj maloj vrtaci iza vrletnog gorskog grebena, koji se ponosno uzdiže odmah iznad poznatog primorskog ljetovališta pitome Makarske.

Da je ovaj dom sagraden na vrhu Vošca, samo nekoliko stotina metara dalje na zapad od današnjeg mesta, i okrenut prema morskoj

strani, odakle puca jedinstven pogled na divno Jadransko More izpred Biokova i na susjedne mu otoke Brač, Hvar i Korčulu, bio bi to planinarski objekat, koji se po svome nenadmašivom položaju ne bi mogao uzporediti ni s jednim položajem bilo kojeg drugog našeg planinarskog doma.

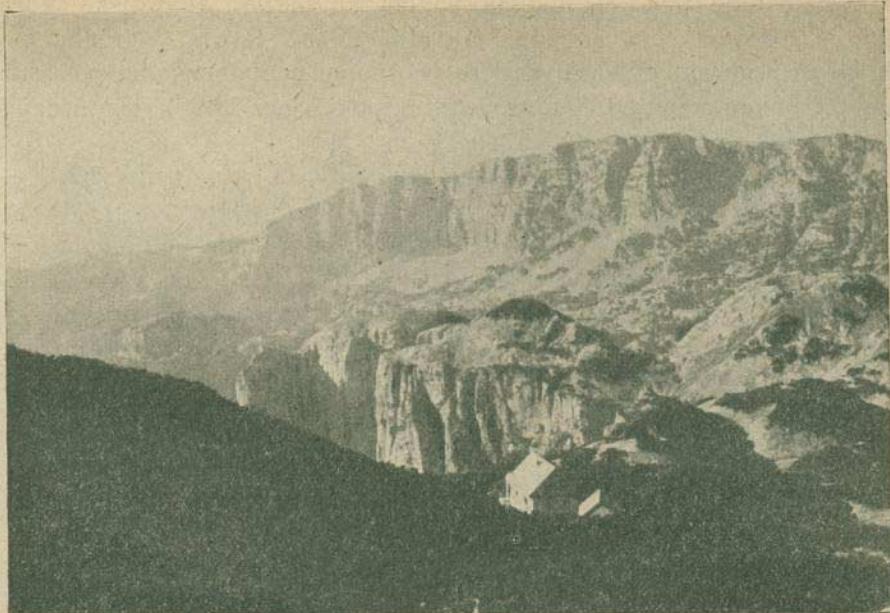
Sada da vidimo, ima li ovakav izbor mjesta svoje praktično i logično opravdanje.

U prvom redu dva su momenta, koja su nekada odlučivala kod izbora mjesta za gradnju planinarske kuće: zaštita od vjetra i izvorska voda. Tome se može dodati i treći momenat: blizina gorske staze, ako se kuća nije gradila iz bilo kojeg razloga uza sam put. To su i inače terenski razlozi, koji su često odlučni pri izboru mjesta.

Uzmemo li u obzir prvi momenat, t. j. zavjetrinu, radi toploće u kući, doći ćemo do zaključka, da ovaj razlog ne opravdava činjenicu, ako uočimo, da postoji još toliko planinarskih kuća sagrađenih po vrhovima planina i rubovima grebena, koje su izložene tolikim vjetrovima i drugim elementarnim nepogodama, a ipak nisu hladne. Uzmimo na pr. samo nekadašnju planinarsku kuću Hrvatskog planinarskog društva na Bukoviku kod Sarajeva. Ova je kuća sa građena na otvorenom mjestu planine, izložena nevremenu sa svih strana, pa ipak nitko nije požalio, pa i za najvećeg vjetra i zime, što kuća nije sagradena u kojoj susjednoj dolini. A ovdje je posto-

PLANINARSKI DOM NA BUKOVIKU (SPALJEN PO ODMETNICIMA 1942. G.)
Foto: F. Lincender

PLANINARSKA KUĆA POD VEL. VILINCEM NA CVRSNICI SA POGLEDOM NA
MERICA STIENE I PESTIBRDO (POSTOJI) Foto: Lj. Stipić

jala mogućnost sagraditi kuću uz vrelo, kojih 200 m. iza grebena, da bi se mogla uvesti i voda u kuću. Drugi primjer pruža nam nekadašnji državni observatorij na Bjelašnici, sagrađen na najvišem vrhu planine, na visini od 2068 m. Estetski užitci, koji su se ukazivali pri pogledu iz ovih planinarskih gradevina na krasnu okolicu, daleko su značajniji od huke vjetrova, koji su kad god znali nemilo zavijati.

Drugi momenat, koji je rukovodio nekadašnje planinarske radnike oko izbora mesta za gradnju planinarskih kuća, bilo je pitanje izvorske vode. Voda je vrlo važna potreba u svakoj planinarskoj kući. Ali ne smije biti i odlučujući činbenik. Jer, voda se ne može uviek naći na povoljnem mjestu, a upropastiti druge prednosti kuće radi vode, koja se svagdje može nadomjestiti čatrnjom, u najmanju je ruku greh protiv planinarskog značaja gradnje planinarskih kuća.

Izgradnja planinarskih kuća uz planinarske staze ili u blizini njihovoj nema opravdanog razloga. Za planinarske potrebe nisu od neobhodne važnosti stočarske ili druge staze u planini. Do planinarskih se kuća uviek mogu izvesti planinarski putevi i oznake, bilo da se vežu s postojećim, ako je to potrebno, bilo da se izvode sasvim novi putevi ili izgradi čitav sistem novih planinarskih staza.

S obzirom na teren i sastav tla radi se o momentu, o kome treba voditi brigu. Jer na svakom tlu ne može se graditi gradevni objekat. Tu je po sredini sklizkost zemljišta, ruševnost kamenja, velike strmine, nepogodnost dopreme gradevnog tvoriva ili barem kakova otežanost. Ali se i tome dade doskočiti. Nikada ne će biti težko u blizini neke iztaknute točke u planini naći podesno mjesto, koje će odgovarati terenskim uslovima, a da planinarski objekat ne gubi na svome položaju.

Važan je svakako momenat i blizina šume radi dopreme gradevnog drveta na mjesto gradnje. Taj momenat gradnjū kuće svakako pojevtinjuje ili poskupljuje, ali u predjelima daleko od šume takove se kuće grade iz kamena, radi čega je gradevina dugotrajnija i jevtinija.

Kod gradnje planinarskih objekata treba lučiti planinarske hoteli od čisto planinarskih kuća alpskog karaktera. Jer, ovdje je rieč samo o potonjima. Planinarski hoteli i veliki planinarski domovi imaju posebnu svrhu svoga obstanka, te kod njihove izgradnje igra najvažniju ulogu blizina prometnih puteva, pristupačnost i izvorska voda, dok će kod planinarskih kuća izrazito alpskog karaktera igrati odlučnu ulogu sasvim drugi momenti, u prvom redu estetski užitak u planinskim ljepotama, radi kojih se ide u visoke planine. Pitanje komfora dolazi ovdje na drugo mjesto.

PLANINARSKA KUĆA POD VEL. VILINCEM ZIMI (1961 m) Foto: Lj. Stipić

Ima još nekoliko momenata, koji igraju značajnu ulogu kod izbora mjesta za izgradnju planinarskih kuća i skloništa. To su posebni zahtjevi, radi kojih se kuća gradi. Mogu biti razlozi gradnje planinarske kuće u čisto skijaške ili pak penjačke svrhe. Ima slučajeva, kad se kuće podižu radi blizine podzemnih špilja ili drugih znamenitih planinskih ljepota, pa se s obzirom na ove zahtjeve izabiru povoljna mjesta za gradnju takovih kuća, bez obzira na druge razloge, koje smo gore iztakli.

Medutim najčešće nije težko provesti kombinaciju, da se udovolji iznesenim zahtjevima, a da kuća zadovolji i potrebe planinara, t. j. da se izgradi na iztaknutom mjestu, odakle se pružaju liepi vidici na okolicu.

Tipičan primjer planinarske kuće, gdje su zadovoljeni zahtjevi u prvom redu estetski, pa onda skijaški i penjački, jest planinarska kuća pod Velikim Vilinecem na Čvrsnici, koja se nalazi na središnjem grebenu veliko-čvrsničkog masiva odmah izpod vrha Velikog Vilineca, na visini od 1961 m., odakle puca tako čaroban pogled na suprotni greben Velike Čvrsnice s najvišim vrhom Pločom, te susjedne vrhove: Jelenak, Gavranie i Peštibrdo, na šaroliku ogromno zatalasanu visoravan između oba ova grebena, što čovjeka gotovo zapanjuje od uzhita. Tu su odmah izpod kuće preko 1000 m. visoke Merića Stiene, odlični penjački objekti, a svuda naokolo nalaze se nepregledni i prvorazredni skijaški tereni.

Kad uočimo ove činjenice, kada imamo u vidu suvremene zahthane planinara, koji traže više užitaka u ljepotama prirode, koju treba uživati i za vrieme boravka u planinarskoj kući, onda nije težko pronaći glavni razlog za izbor mjesta za gradnju jedne planinarske kuće alpskog značaja. Taj je svakako estetski. Treba izabrati iztaknuto mjesto, odakle se pružaju krasni vidici sa planine. Udobnost je isto tako poželjna, ali je ona u drugom redu. Za to nam pruža odličan primjer opet planinarska kuća pod Vel. Vilincem, koja je podignuta iznad izvrstnog gorskog vrela, udaljenog kojih 5—6 minuta od kuće. Da je kuća sagradena do vrela, izvorsku bismo vodu doduše imali u kući, ali bi kuća mnogo izgubila od svog alpskog karaktera. Za ljubav estetskih užitaka u kući je izgrađena čatrnja, koja za nevremena odlično zamjenjuje izvorsku vodu izpod kuće.

Stoga izboru mjesta za gradnju planinarskih kuća treba ubuduće posvećivati naročitu pažnju i posavjetovati nesamo građevinare i graditelje, nego što više i izkusne planinare, da se ne bi zapalo u pogreške, odnosno propuste, koji se poslije ne mogu izpraviti.

To naročito treba imati u vidu za predstojeću izgradnju Poglavnikovog planinarskog spomen-doma na Bitovnji Planini iznad

Bradine, koja je gradnja u programu iza rata kao obveza Hrvatskog planinarskog društva u Sarajevu prigodom prve godišnjice osnutka Nezavisne Države Hrvatske.

S jedne strane grebena ove krasne planine pruža se veličanstven, zapravo jedinstven pogled na divni masiv Prenjplanine s ostalim mu planinskim drugovima, dok na njihovoј drugoj strani, na mjestu uništene stare planinarske kuće, leži uvala uz rub šume, koja zatvara svaki vidik na okolicu. Prednost prvog mjesta je u ljepoti vidika, ali bez izvorske vode, dok drugo mjesto ima izvor u neposrednoj blizini, ali je bez vidika.

Izgradnjom doma na prvom mjestu nadomjestila bi se izvorska voda čatrnjom, a dobio dominantan položaj kuće, dok bi se tom izgradnjom na drugom mjestu dobila izvorska voda neposredno uz kuću, ali se ničim ne bi nadoknadio gubitak krasnog položaja.

Ako se uzme nadalje u obzir, da bi izgradnjom kuće na prvom mjestu izvorska voda bila udaljena od doma najviše nekoliko stotina metara, onda se s pravom pitamo, bi li se izplatilo žrtvovati jedinstveni položaj kuće radi gotovo neznatne udaljenosti od izvora, samo zato, da bi se izvorska voda mogla uvesti u kuću?

S obzirom na tolike gradnje planinarskih objekata, koje nas čekaju u budućnosti, dobro je već sada o tim pitanjima razmišljati.

PLANINARSKO SKLONIŠTE NA BITOVNIJI PL. (DESNO, — ZAPALJENO PO
ODMETNICIMA)

Foto: Lj. Stipić

Ošarpance

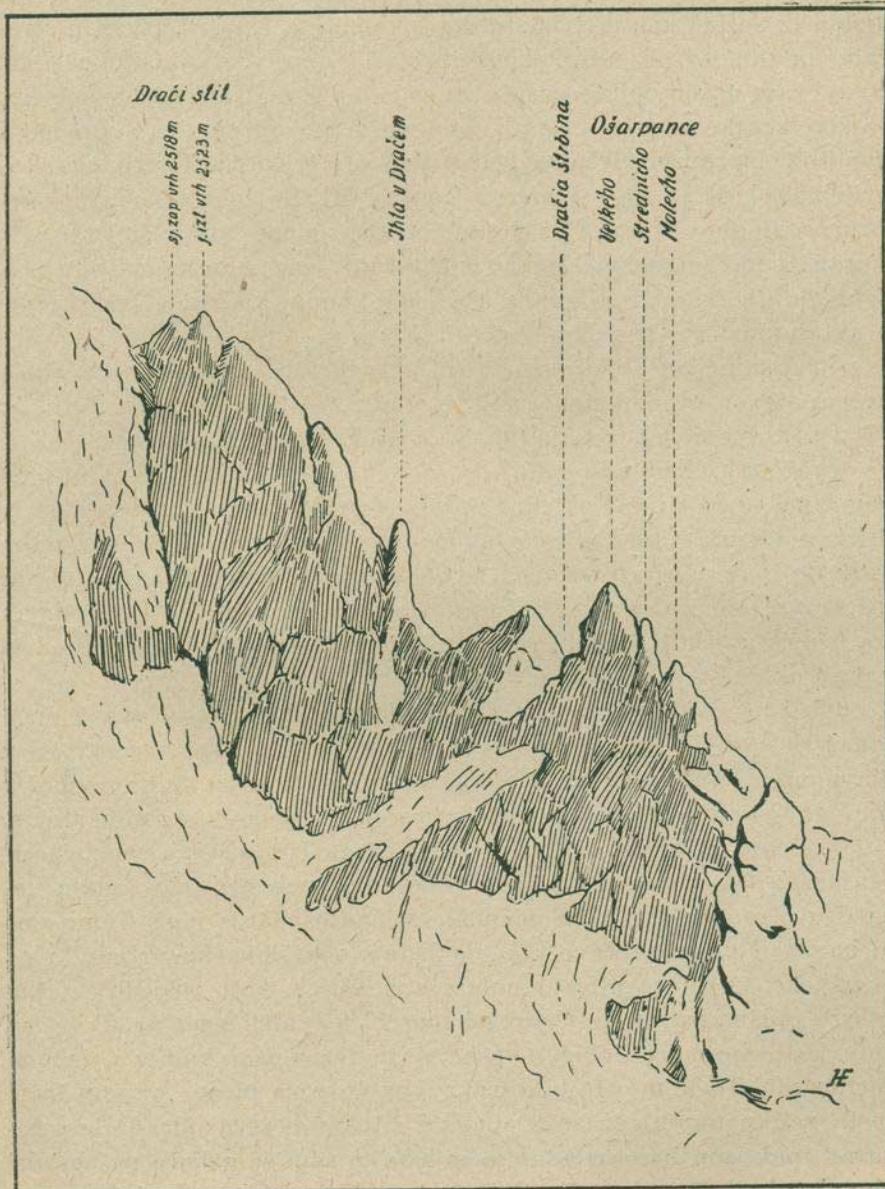
Ing. Edo Höfler, Zagreb

Kad je jednom bilo govora o tome, koji su najzanimljiviji uzponi u Visokim Tatrama, spomenuo je naš prijatelj Vojteh greben Ošarpance kao jedan od najljepših uzpona u tom gorju. Kako je inače bila moja dužnost uzpone »literarno« obraditi, pogledao sam »Kroutila« (Penjački priručni vodič) i saznao, da se imenom Ošarpance naziva donji dio jugoiztočnog grebena Dračjeg Štita. Dvostruki je vrhunac Dračjeg Štita tiesno prislonjen na Veliku Vysoku (2565 m), koja dominira u toj skupini, gdje se nalazi osim Českog Štita (2520 m) te Zlobive (2433 m) još čuveni Ganeček (2465 m), poznat po svojoj »Ganekovoj galeriji«. Cela ta skupina uzdiže se iztočno od Mengušovske Doline.

Iz opisa baš nismo mogli točno razabratati, kako izgleda taj »razdrapani« greben (ošarpat' = razdrapati), pa nam je zato to ime sve do dana našeg uzpona predstavljalo nešto tajinstveno, divlje-romantično, te smo jedva dočekali dan, kada ćemo ugledati to čudo od grebena. Došla je nedjelja 19. rujna 1943. i prvi nas je jutarnji tramvaj odvezao do Štrbskog Jezera. Tamni vrhovi Visokih Tatra dizali su se u vedro nebo, dok je u nizini na jugu stajala siva stiena tamnih oblaka, koji su bili znak predstojećeg preokreta vremena. Ipak smo dobre volje izašli kod Štrbskog Plesa s tramvajem i uputili se prema Popradskom Jezeru. Već iza malog šumovitog brežuljka, koji dieli kotao Štrbskog Jezera od donje Mengušovske Doline, otvorili nam se veličanstven pogled na divlje stiene i grebene, koji okružuju čarobnu Mengušovsku Dolinu sa svih strana. Nakon nekoliko časaka ugledasmo već i naš cilj, Dračji Štit, s tornjevima Ošarpancea. Iz velike daljine pričinio nam se taj greben veoma kratak i bezznačajan, ali smo se kasnije mogli uvjeriti, da nismo bili u pravu.

Kod planinarskog doma kraj Popradskog Jezera podielilo se naše društvo u dve skupine. Artim, Igor, Slavo i ja krenuli smo u dolinu Zlomisk prema Ladovem Plesu, dok su se ostali uputili dalje po Mengušovskoj Dolini prema Žabljem Jezeru. Oprostili smo se s njima i počeli se laganim koracima uzpinjati dobro izgradenom stazom u romantičnoj dolini Zlomisk, koja se baš kod Popradskog Jezera odvaja od Mengušovske Doline prema istoku. Vitka Zlobiva polagano je nestajala iza skalnatog praga, iznad kojeg se nalazi jezero Ladovo Pleso. No naš se cilj nalazi lievo od jezera te smo zato pod skalnatim pragom skrenuli uljevo na strmu livadu

obrastlu visokom travom. Raznoliko nam je uvenulo cvieće svjedočilo, da se u ljeto nalazi ovdje pravi raj za botaničare. Nažalost je zelene livade brzo nestalo i počelo je ono skakanje s kamena na kamen, nama već dobro poznat način hodanja po sipinama Visokih Tatra. Došli smo u donji dio kotla jugozapadno od Dračjeg Štita,

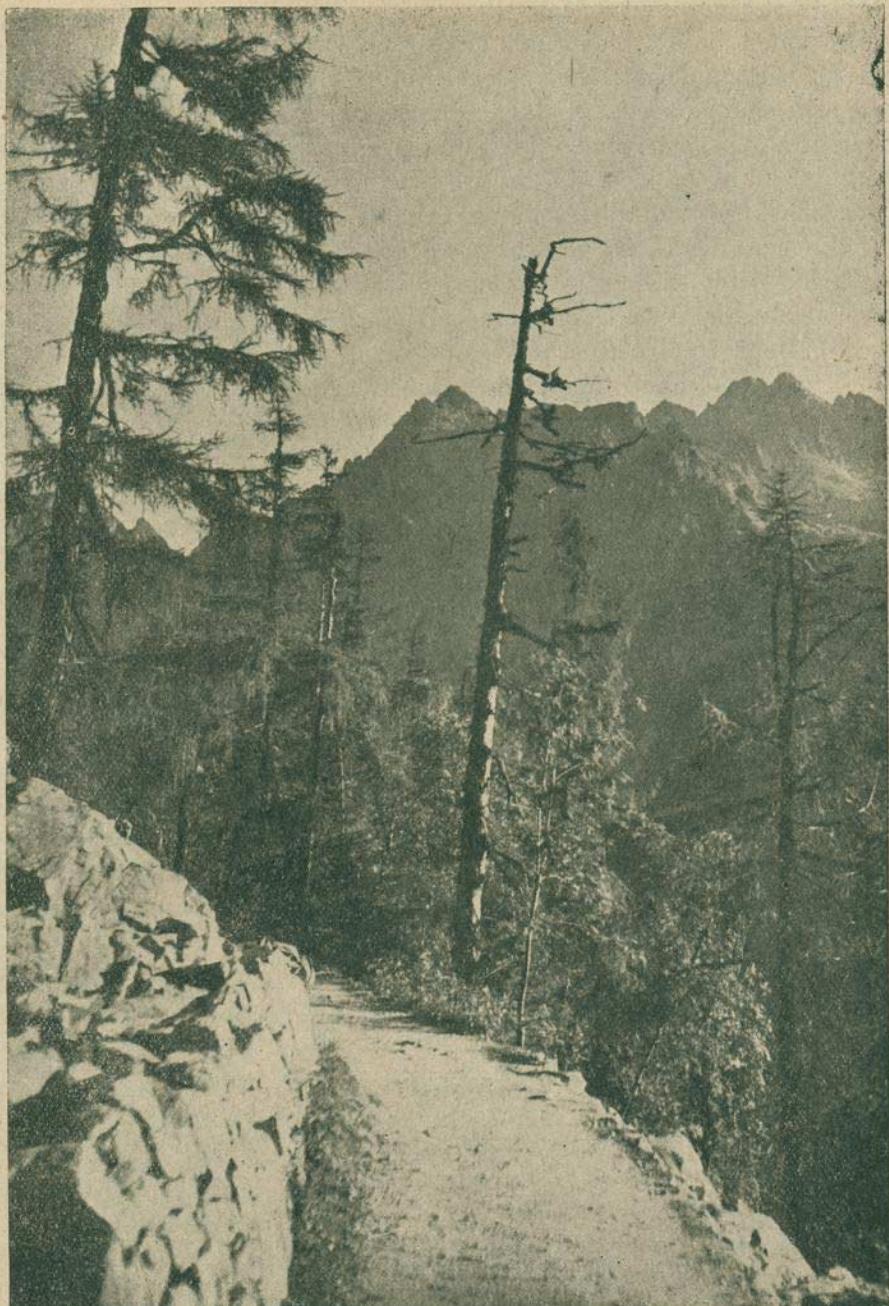
Dračji štit i Ošarpance sa zapada (iz Dračje kočline)

koji prema zapadu zatvaraju neznatni vrhovi Zlomiskove Veže i Drače Glave (2275 m). Između bezbrojnih blokova izabrali smo prikladno mjesto za naš prtljag i tamo obuli penjačice.

Vrieme se je medutim veoma pogoršalo. Skoro svi vrhovi već su se ogrnuli u sivi plašt odurne magle. Samo smo na jugu mogli još razabrati gredene Končiste i obližnjih vrhova. Magla se je dizala iz doline kao dim iz stotinu lokomotiva i u protusvjetlu stvarala na tamnoj pozadini okomitih stena upravo fantastičku sliku. Ovdje sam našao obilno posla i za svjetloplisnu i za filmsku kameru. Nakon kratke stanke krenuli smo dalje po ogromnim sipinama i gladkim, izpranim pločama pod stjenu prvog tornja Ošarpanca. Taj prvi zub, koji se zove Beuerov Toranj (ili Malecho Ošarpanee) redaju se Behnov Toranj ili Srednicho Ošarpance i najviši Dubkejev Toranj, odn. Velkecho Ošarpance (2364 m). Iza njega nalazi se u grebenu dublja usjeklina, zvana Dračja Šrbina, kod koje tek počinje pravi jugoiz. greben Dračjeg Štita.

Prvi su uzpon preko svih zuba Ošarpanca u pravcu od jugoiztoka prema sjeverozapadu napravili F. Kienast, R. Komarnicki i dr. W. Wanjura dne 8. kolovoza 1910. Na vrh Velkeho Ošarpance došao je već ranije (14. kolovoza 1907.) dr. A. Martin s vodičem J. Franz-em uzpinjući se od Drače Škrbine po zapadnoj steni na Škrbinu između drugog i trećeg tornja te odavde na najviši vrh. Klasični uzpon ostao je ipak onaj s prielazom svih tornjeva te smo si i mi izabrali taj smjer. Pristup se na prvi toranj nalazi na zapadnoj strani, odmah iza nepristupačnih ploča, koje okružuju taj toranj s južne strane kao kakav oklop.

Kroz cieli kotao između Dračjeg Štita i Drače Glave do pod sam vrh Vel. Vysoke proteže se ogromna sipina, koja se sastoji u glavnom od većih blokova. Kada smo došli nekako u visinu podnožja Maloga Ošarpanca, otvorio nam se pogled na njegovu zapadnu stenu, koja nimalo nije privlačiva, i morali smo izpitati sve mogućnosti penjanja, dok nismo našli ulaz. Naknadno smo primjetili malu kamenitu piramidu, koja na podnožju stiene označuje ulaz. Tamo smo se navezali na uže, Slavo i ja na jedno, oba slovačka prijatelja na drugo. Na ovom se mjestu nalazi strm žrieb, koji posjeduje dosta dobrih oprimaka, ali u visini od oko 15 m naišli smo na uklišten blok, koji smo morali obići s desne strane kroz uzan kamin s riedkim oprimecima. To je mjesto bilo težko, pogotovo za mene, jer sam imao dosta veliku uprtnjaču sa 2 aparata i drugim stvarima. Dobro osiguran ipak sam brzo svladao to mjesto te sam se uskoro našao kraj Slaveka, koji je već tražio daljnji put. Nalazili smo se još u otvorenom žriebu, čiji je desni rub sastavljen od gladkih ploča već spo-

POGLED NA SKUPINU VEL. VÝSOKE IZ MENGUSOVSKÉ DOLINY

Snimio: Edo Höfler

menutog oklopa. Nekako neodlučni napustili smo žlieb i popeli se van na rub, jer smo se nadali, da ćemo nešto više već naići na travnatu polici, koja bi nas imala odvesti na sam greben. No vidjeli smo, da po tim gladkim, silno eksponiranim pločama ne možemo dalje. Spustili smo se preko gladke, okomite, oko 2 m visoke stepenice natrag u žlieb, koji iznad tog mjesta svršava neprolaznim prievedom. U tome nam se je već Igor približavao i morali smo se požuriti, ako smo htjeli zadržati vodstvo. Odmah smo ustanovili, da moramo iz žlieba naljevo van i tako smo stigli u drugi, još strmiji žlieb s nekoliko prievednih mjesta. Dok sam ja osiguravao pod navedenim prievedom, Slavo se je polagano ali sigurno uzpinjao po skoro okomitoj steni. Prvi penjač mora takova mjesta syladati podpuno hladnokrvno i sigurno, jer je osiguranje uslied velike visine između oba penjača dosta iluzorno. Ipak predstavlja uže u takvom slučaju neprocjenjivu moralnu podporu, pogotovo u gladkim granitnim stjenama, gdje je zabijanje kлина za osiguranje riedko kada moguće. Taj žlieb ima opet nekoliko prievednih skokova, koje treba syladati djelomice kaminskom tehnikom. Penjanje je inače vrlo zanimljivo, jer čvrsti oprimci dozvoljavaju izvješanje tiela, što je potrebno zbog boljeg pregleda u stieni.

Više gore strmina je popustila i naskoro smo se našli na travnatoj polici na gornjem rubu ogromnih gladkih ploča. Ljepota toga mjesta nas je oduševila i zaboravili smo sve brige, koje su nam zadavale težkoće na samom ulazu. Kroz maglu je časkom progledalo sunce i još više diglo razpoloženje u nama. Stigli smo na raz grebena, koji je ovdje manje nagnut i tako razčlanjen, da smo se s veseljem počeli penjati po njemu. Brzo smo se dizali, dok nam oistar brid nije onemogućio daljnje napredovanje. Po uzkoj, izpostavljenoj pločici skrenuli smo na iztočnu stranu, gdje nam se je otvorio divan pogled na samotnu Romanovsku Kotlinu s istoimenim jezerom u sredini. Okolni su se vrhovi sramežljivo sakrili iza sivog maglenog zastora. Već smo i mi bili na donjoj granici magle, koja se je spuštala sve niže i niže. Na kraju uzke poličice Slavo me je počekao. Htio sam snimiti bar jedan prizor na tom divnom mjestu, prije nego nas magla podpuno ogrne. Vrlo sam oprezno skinuo uprtnjaču i izvadio filmsku kameru. Sliedeće pola minute čulo se samo pritajeno zujanje kamene, koja je na par metara filmske vrpce trajno uertavala elastične pokrete penjača preko gladke ploče. Nato sam spremio aparat u torbicu, koju sam nosio za pasom, i popeo se za Slavekom, koji je već stajao opet na grebenu. Još par koraka i već smo se nalazili na vrhu Malecho Ošarpance. Nažalost nam je magla zastirala pogled, pa se nismo zadržavali na vrhu.

Skoro iza nas došla je već druga penjačka dvojka. Bez odlaganja spustili smo se s druge strane preko 3 m visoke okomite stiene u škrbinu izpod srednjeg vrha.

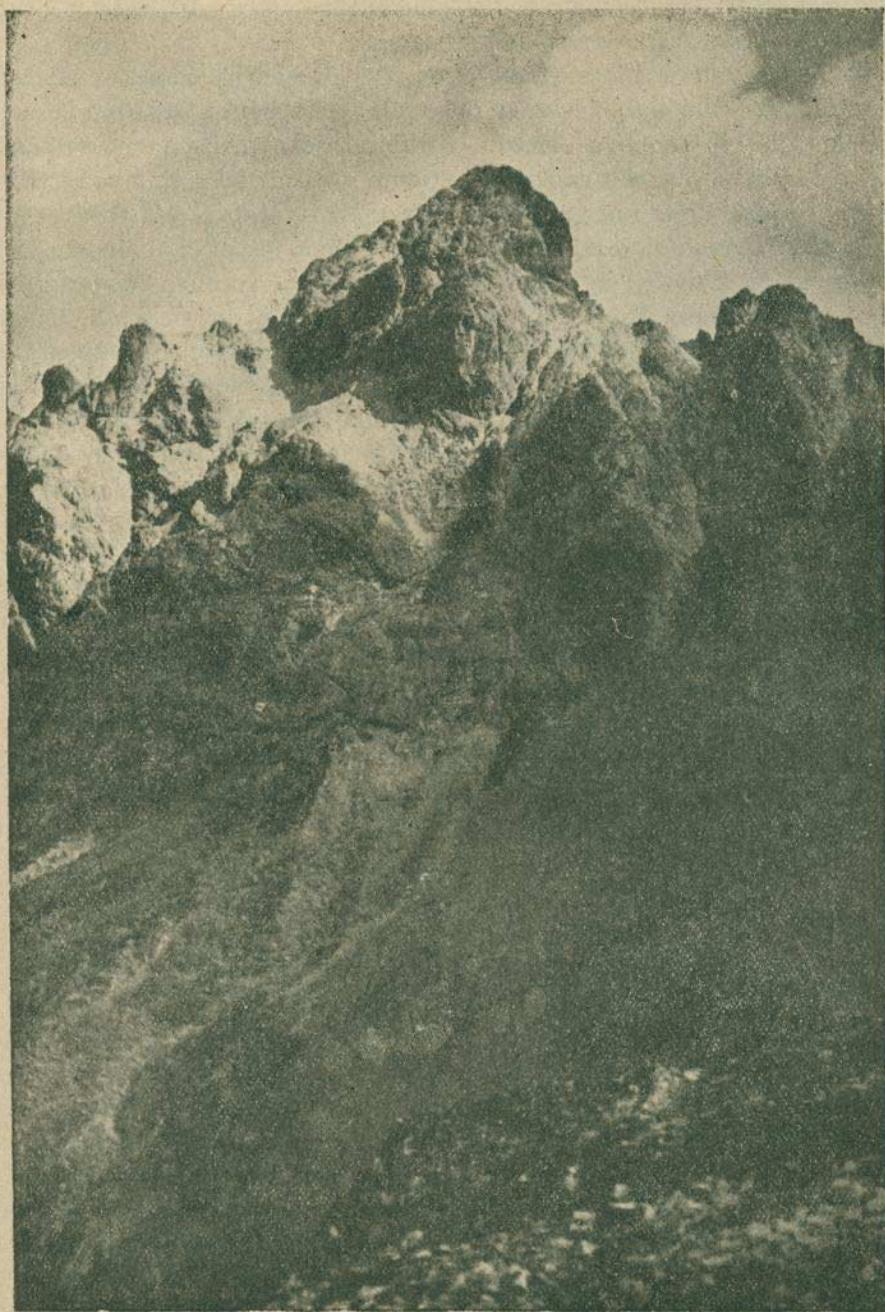
Sliedeći je dio grebena izprva neprolazan. Moramo ga obilaziti kroz zapadnu stienu. Traversa nije težka ali veoma izpostavljena. Nato smo pošli jednim strmim žlibom s više prievisnih mjesata natrag na oštricu grebena. Još jedan teži kamin i evo nas na vrhu Strednicho Ošarpance. Vrieme se nije popravilo te se zato ni ovdje nismo zadržavali, nego smo se, držeći se opisa, vratili nekoliko metara po grebenu natrag, spustili se opet u zapadnu stienu te po zanimljivoj priečnici stigli natrag na produljeni dio grebena. Nakon par koraka morali smo opet skrenuti u zapadnu stienu te smo po srednje težkom uzponu stigli na škrbinu izpod trećeg i najvišeg vrha Ošarpanca. Ovdje počinje najteže i najljepše penjanje po tkzv. »konju«. Greben se ovdje iznenada izdiže a penjanje počinje na oštom rubu, koji svršava izpod velikog balvana. S ovoga ruba treba dosegnuti oprimak na gornjem kraju balvana. To je jedno zaista težko mjesto, koje je osim toga krajno izpostavljeno. Slavo se je spretno prebacio gore i počekao na mene na maloj terasi izpod sliedećeg, najtežeg mjesata. Čim smo se opet sastali, pregledali smo daljnji pravac uzpona. Sliedi oko 70 stupnjeva nagnuta i približno 6 m visoka gladka ploča, koja ima u sredini okomitu pukotinu. Jedina ova pukotina omogućuje prielaz preko ploče predstavljajući tako još uвiek jedno vrlo težko penjačko mjesto. Prelazeći sa Slavekom preko ploče bez nepotrebнog zadržavanja veselilo nas je, što smo našim slovačkim priateljima mogli pokazati svoje skromne sposobnosti i u težkoj granitnoj steni. Gledajući s gornjeg ruba ploče natrag na greben pružila mi se slika, koja bi mogla uzbuditi srdee svakog penjača. Usled magle škrbinu smo izpod nas jedva mogli primjetiti. Baš je Igor svladavao najteže mjesto na ploči. Sliedeći njegovo uže ugledali smo duboko dolje njegovog druga te iza njega obrise srednjeg vrha, koji nam se gledan kroz tančicu magle pričinio mnogo većim nego što jest. Lievo i desno je zievala praznina. Zbog magle smo mogli samo naslućivati silne provalije. Opet je zazujala filmska kamera, dok se nije Igor smijući se pokazao tik pred aparatom. Još komadić zanimljivog penjanja po oštom grebenu i bili smo na vrhu Velkeho Ošarpance, visokom 2364 m. Penjanje je trajalo 2 sata, no tako smo se uživjeli u nj, da uobće nismo ni primjetili, kako vrieme prolazi.

Silaz nam je bio poznat iz opisa prvih penjača. Morali smo napraviti još par koraka dalje po grebenu, dok nismo došli do prie-

visnog skoka, visokog oko 15 metara. Slavo je pričvrstio naše uže oko jednog zuba na grebenu i spustio se u dubinu. Njega sam ja sliedio, da uzmognem snimiti naše slovačke drugove kod sruštanja. Sve se odvijalo gladko i brzo i uskoro smo se sva četvorica sastali u Dračjoj Škrbini. Bilo je 2 sata popodne.

U našem je razporedu bio još greben Dračjeg Štitu. Vrieme je već odmaklo i naši su nam drugovi predložili, da se side u dolinu. Slavu i meni bilo je vrlo žao propustiti taj uzpon, kad smo bili već tako blizu. Naši su drugovi imali puno razumjevanje za naše želje i zaželjevši nam sretan povratak uputili se po crvenom, sipinastom žliebu u dolinu. Mi smo pak produžili naš put po grebenu, koji spaja Ošarpanec sa jugoizrt. grebenom Dračjeg Štitu. Ovdje se nalaze dvie »vežičke« (zuba), koje se mogu lako prieći. Stupajući po djelomice ravnom grebenu i držeći svoj dio užeta u ruci začujem iznenada nekakovo kotrljanje i sav zaprepašten ugledam svoju filmsku kameru, gdje pada u dubinu. Slučaj je htio, da je nekako 3 metara izpod mene zastala na maloj stepenici. Nisam naime ni bio primjetio, da se je kožnata torbica, koju sam nosio za pasom, podpuno okrenula i tako je aparat zaželjevši si slobode odsakao u dubinu. Kamera je tu svoju »avanturu« dobro izdržala, jer sam mogao kasnije s njome nesmetano dalje raditi.

Iza tog neobičnog događaja spremio sam sve skupa u uprtnjaču i požurio za prijateljem. Kroz maglu smo mogli već primjetiti obrise oko 40 m visoke pećine, zvane »Ihla v Dračem«. Ta je pećina slična crkvenom tornju te predstavlja veliku riedkost i po veličini i po svojoj vanrednoj strmini. Uzpon na nju je poseban problem, za koji nismo imali vremena. Naš je penjački smjer obilazi s iztočne strane te vodi dalje kroz veoma strm žlieb natrag na greben. Tim putem smo i mi brzo stigli na malo sedlo iza »igle«. Penjanje dalje po samome grebenu je opet nemoguće zbog okomitih gladkih mjesta. Traversiramo u zapadnu stienu po maloj, izpostavljenoj poličici. Duboko izpod nas su ogromne sipine Drače Kotline, jedva možemo razabratи veće blokove. Čim postane stena prolazna, počnemo se opet dizati. Oprimci su čvrsti, ali je stena veoma strma i eksponirana. Prolazimo još kroz jedan kamin s više težkih zahvata i opet smo na grebenu. Do vrha nema više nikakovih potežkoća osim nekoliko malih, oštrih zuba, gdje penjač može izpitati svoju sposobnost održavanja ravnoteže. Došavši na prvi vrh bili smo zapravo malo iznenadeni. Makar da je taj vrh viši od drugoga (Dračji Štit, jizt. vrh 2523 m, szap. 2518 m) ipak nemamo onoga osjećaja slobode i uzvišenosti kao na drugim vrhovima, jer se u neposrednoj blizini nalazi

SVIŠTOVY STIT (2380 M) S POLJSKOG GREBENA

Snimio: Edo Höfler

42 m viši vrhunac Velike Vysoke, koji nam zatvara pogled prema sjeveru. Sišli smo u malo sedlo između oba vrha, odakle se je drug Slavo popeo još na drugi, sjeverozapadni vrh.

Naš uzpon je bio srećno svršen. Čekao nas je samo još silaz u dolinu. Sa sedla počeli smo se oprezno spuštati kroz zapadnu stenu, preko gladih skokova i malih izpranih žljebova. Brzo smo svaldali ovu približno 30 metara visoku stenu i stigli na sipinu, gdje smo skinuli uže, koje nas je u penjačkom drugarstvu vezivalo skoro pet sati. Prema našem računu mogli bismo još stići na posljednji tramvaj za Shruby, ako ne kod Štrbskog Jezera, onda na postajici Popradsko Pleso. No morali smo se jako žuriti, jer smo bili još na visini od oko 2500 m. Međutim taj silaz nije prošao bez neugodnog iznenadenja. S Vel. Vysoke vode naime dva smjera u Dračju Kotlinu. Jedan vodi uglavnom preko sipina, ali postoji još jedna mogućnost silaženja tiesno izpod Dračjeg Štita. U nadi, da ćemo si prištediti hodanje po neugodnoj sipini, držali smo se više ovog drugog smjera i počeli silaziti po ne previše strmoj no gladkoj steni. Nakon smo došli u gladak, izpran žlieb. Slobodno penjanje nije više bilo moguće. Kao naručen našli smo na prikladnom mjestu zabijen star, zardan klin. Pričvrstili smo uže i spustili se po njemu preko gladkog okomitog mjesta, kakvih 10 m u dubinu. Producili smo silaženje po sipinastom žliebu do okomite stiene. Nije bilo nikako mogućnosti daljnog silaza pa smo morali zabititi novi klin, da se spustimo po užetu, ma da smo time gubili u vremenu. Preko 15 m dubine morali smo se spuštati po užetu, dok nismo konačno stigli na podnožje stiene, odakle smo imali slobodan put po sipini do naših stvari. — Već je bilo 5 sati popodne, kada smo krenuli dalje, i žurnim koracima uputili se u dolinu. Za put do tramvaja smo imali na razpolaganju svega jedan sat i pol te smo većim dijelom trčali i tako za dobra pola sata stigli do Popradskog Jezera. Ovdje se ni smo zadržavali, nego odmah krenuli po stazi, koja vodi na dnu Mengušovske Doline do postajice Popradsko Pleso. Tamo smo stigli još prije odredenog vremena. Mogli smo u miru sjesti i okrijeptiti svoje želudee. Ta nismo od jutra ništa jeli! Nakon toga zapalili smo cigaretu i u duhu još jednom prošli čitav put toga dana. Uživali smo u miru, koji nas je okruživao. Nismo ga prekidali riečima, kojima i onako ne bismo mogli izraziti ono, što smo u onom času osjećali. To je ona neopisiva sreća, ono duboko zadovoljstvo, koje osjeća svaki penjač nakon uspješno dovršenog uzpona. To je smirenje duše nakon izpunjenja davne želje te ujedno korak u novi život. Uistinu jedan takav značajan uzpon predstavlja jedan granični kamen u životu penjača kao oni bieli kilometarski znakovi kraj ceste. To je doga-

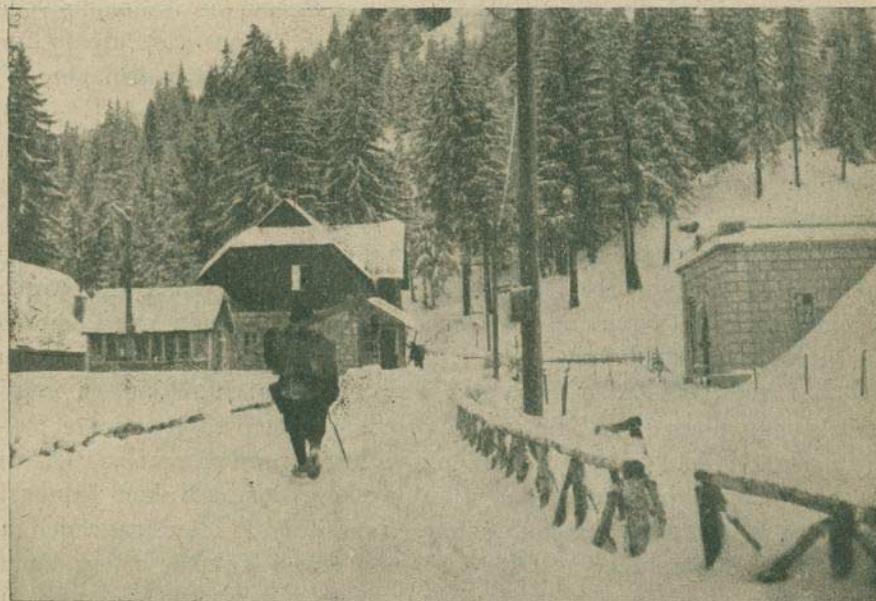
daj, koji nam se usieca duboko u naše duše, i uspomena na njega krije nas onda, kada u dolini, daleko od milih nam planina, doživljavamo težke časove. Vjera u nove, buduće uspjehe u tamnim stienama i zračnim grebenima održava nas jake i sposobne pobediti u težkoj, životnoj borbi...

Zimski izlet na Jahorinu

Ljudevit Griesbach, Zagreb

Jahorina Planina, raj skijaša, nalazi se jugoiztočno od Sarajeva, te počinje odmah iza Trebevića, koji leži na domaku samoga grada. Na Jahorinu se ide redovito preko željezničke postaje Pale (930 metara iznad mora, pruga Sarajevo—Vardište prema državnoj granici, pola sata vožnje željeznicom od Sarajeva do Pala). Na postaji Pale zimi u mirno doba uvek je bilo vodiča, koji su ujedno i nosači prtljage, te su planinare i skijaše vodili uz solidnu pristojbu u razne domove Jahorine.

Sama Jahorina Planina proteže se na prostoru od oko 25 km dužine i 15 km širine a najviši vrh Kunica dosiže 1916 m., te dok su

BISTRICA, 1240 M (LUGARNICA I SARAJEVSKI VODOVOD — PUTEM NA JAHORINU)

Foto: L. Griesbach-Zagreb

JAHORINA, OFICIRSKI DOM

Foto: L. Griesbach-Zagreb

obronci šumoviti, vrhovi Jahorine, koji sačinjavaju valovitu visoravan na prostoru od 15 km dužine i 5 km širine, podpunoma su goli, po čemu se i taj dio zove Gola Jahorina. Putevi na Jahorinu vode iz Sarajeva preko Trebevića (deset sati hoda), a s postaje Pale do planinarskog doma 4 do 5 sati laganog hoda s vrlo blagim uzponom.

Ukratko opisat ću ovdje jedan zimski izlet na Jahorinu iz god. 1938. u mjesecu siječnju s boravkom od osam dana na planini, u domu »Romanije«. Na Pale smo stigli iz Sarajeva 17. I. ujutro u sedam sati nas troje iz Zagreba, a pošto smo imali mnogo toga da se nosi, uzeli smo jednog jačeg mladića, da nam pomogne nositi. Magla se još nije digla, na postaji bijaše 14° izpod ništice, te smo mi odmah krenuli laganim uzponom, i nakon dva i pol sata hoda stigli smo do prve planinske kolibe na Bistrici, 1230 m iznad mora, gdje se ujedno nalazi i vodovod grada Sarajeva i stan lugara. Idući putem imali smo krasan pogled na Trebević a prema sjeveru na Romaniju Planinu. Nakon pola sata odmora i okrepljenja krenuli smo s Bistrice dalje u južnom pravcu prema planinarskom domu. Nakon jednog i pol sata stigli smo do častničkog doma. Taj je dom sagrađen u stilu alpinističke kuće i leži 1420 m iznad mora. Kako je u tom domu bila vojska pomiješana s građanima, mjesta uobiće nije bilo, pa smo morali krenuti u planinarski dom, koji je udaljen jedan i pol km od ovoga. Između ova dva doma prolazili smo nešto jačim uzponom

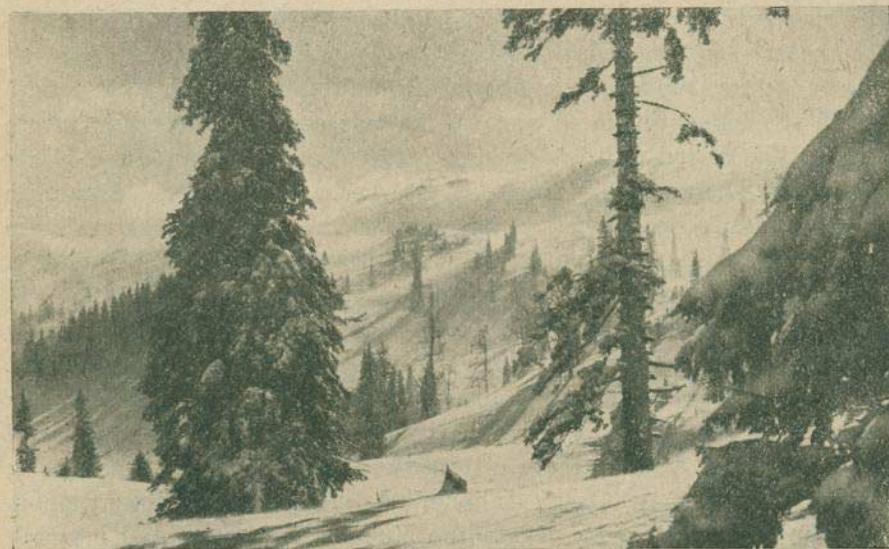
JAHORINA, LIVADA IZNAD PLANIN. DOMA ZA POČETNIKE S KOLIBOM
Foto: L. Griesbach-Zagreb

kroz krasnu borovu šumu, obasutu sniegom i injem. Kad smo stigli u planinarski dom Planinarskog društva »Romanije« (1560 m nad morem), koji razpolaze za 20 soba sa oko 120 kreveta, gdje smo se odmah prijavili i za osam dana unaprije sve uplatili, pošli smo u svoje sobe, da se odmorimo čekajući večeru. Oko četiri sata popodne čuli smo tutnjavu starog motora i tada zasja električno svjetlo. Poslije večere oko osam sati počinje veselo razpoloženje skijaša i planinara, te uz zvukove krugovača i planinarskog »jazza« i drugih raznih glasbala otvorio se ples, na kojem je sve vrvilo od prisutnih gostiju. Kućni red nalaže spavanje u deset sati, što mnogima bijaše vrlo težko. Drugi dan u osam sati čuje se već lupanje planinarskih cipela u hodnicima, i svaki se žuri, da čim prije dođe do skimajstora po svoje daske, koji ujedno iste i priprema svaki dan po potrebi, t. j. maže voskom.

Dvjesta metara iznad planinarskog doma nalazi se prva skijaška livada, t. j. livada za početnike, planinarski nazvana »livada idiota«. Na toj livadi imade jedna planinska koliba za planinare i skijaše, gdje se za vrieme odmora zadržavaju. Nad ovom livadom nalazi se i jedna mala skakaonica a u produženju iste vodi put kroz riedku borovu šumu prema Goloj Jahorini. Laganim valovitim uzponom prolazimo krajem, zvanim Vukelina Voda (oko 1700 m nad morem), i dolazimo do prvog vrha Ogorjelice (1862 m). Pred tim vrhom lievo nalazi se najljepši skijaški teren izpod Pogledina, briega, koji gra-

nići sa sjeveroiztočnom stranom Gole Jahorine. Tu moram spomenuti, kakove su sniežne prilike na raznim visinama Jahorine Planine. Snieg obično zapadne već krajem mjeseca studenog, te traje do sredine svibnja. Kada sam ja došao s mojim Zagrebčanima 17. siječnja, bilo je na Palama oko 40 cm sniega, na Bistrici bio je oko 1 m visok, t. j. u visini oko 1200 m, kod častničkog doma oko $1\frac{1}{2}$ m (1400 m vis.), a kod planinarskog doma (visina 1560 m) — 2 metra dubok snieg. Oko planinarskog doma pa sve do izpod Pogledina u šumovitom kraju bilo je u zapusima do 4 metra dubokog sniega, a od 1700 m visine pa do Gole Jahorine bijaše ga sve manje, tako da ga je na vrhovima Gole Jahorine bilo jedva 20—30 cm. Razlog tome je taj, što na Goloj Jahorini, u visini od 1800.—1900. m, stalno u zimi puše jaka bura, koja ovaj snieg poput oblaka nosi u doline, t. j. u one krajeve, koji leže između 1400 i 1700 m nad morem. Od Pogledina pa do visoravni Gore Jahorine vodi nešto strmiji uzpon, no kad skijaši stignu gore, pruža im se krasan pogled na srednju i iztočnu Bosnu. Na ovoj valovitoj visoravni, na razmaku od osam kilometara, nalaze se glavni vrhunci Jahorine: Košuta (1909 m), Kunica (1916 m) i Lokvansko Brdo (1913 m). Ja sam nosio sa sobom dve fotografiske kamere i cilim putem snimao, ali kad sam došao na vrh Jahorine, moji su aparati zaista imali mnogo posla.

Treći dan moga boravka, poslije sniežne noći, osvanuo je lep vedar dan, te sam odmah krenuo na vrh Jahorine (Kunici),

JAHORINA, POGLED SA SJEVERA NA GOLU JAHORINU U BURI
Foto: L. Griesbach-Zagreb

JAHORINA, POGLED S VRHA PREMA DURMITORU

Foto: L. Griesbach-Zagreb

sat i pol hoda od planinarskog doma, da što više snimim. Prema sjeveru ležali su izpod mene Trebević (1830 m), Romanija Planina (1629 m), prema istoku Tornik Planina (1496 m), a prema jugoistoku u velikoj daljini Durmitor (2526 m). Bliže, u istom smjeru, ležao je i Maglič, danas najviši vrh N. D. H. (2387 m), a u južnom i jugozapadnom pravcu poredali su se sliedeći vrhovi u krasnoj plavoj silueti: Zelen-Gora (2014 m), Lelija (2032 m), Treskavica (2088 m), Visočica (1964 m), Bjelašnica (2067 m) i Ivan Planina (1968 m).

Ako je oblačno i netko ide na veću udaljenost od planinarske kuće preko Gole Jahorine, preporuča se ponjeti kompas, da se u ovom valovitom kraju ne izgubi, i onda dva do tri dana ne luta okolo. Kada sam svoj užitak na vrhu Jahorine udovoljio, vratio sam se u planinarsku kuću, u koju može dobar skijaš za osam do deset časaka doći, pošto je spust s vrhova vrlo lagan iz svakog smjera. Iz planinarskog doma može se svakog dana načiniti više skijaških terena tako, da stranci, koji su posjećivali Jahorinu, kažu, da je ovo najljepši skijaški raj srednje Europe. I ljeti je Jahorina krasna, ali je mnogo manje posjećena nego zimi. No ipak 1938 god. planinarski dom »Romanije« imao je preko deset tisuća posjetilaca, a Hrv. planinarsko društvo namjeravalo je 1939. do 1940. g. sagraditi još dva planinarska doma na Jahorini, no nažalost usled ratnih prilika nije se to moglo ostvariti. Kako su danas postojeće planinar-

ške kuće uslijed ratnih prilika težko oštećene, Jahorina Planina kao pravi raj planinara i skijaša zove nas, da je poslije ovoga rata što više posjećujemo i da sagradimo što više planinarskih domova, za što će nam se planina Jahorina odužiti nezaboravnim svojim prirodnim ljepotama.

Prvenstveni uzpon kroz južnu stienu najvećeg vrha Kozjak-planine

Petar Lučić-Roki, Zagreb

Strmo nad kaštelanskom rivierom diže se čvrsti vapnenasti bedem Kozjak s najvišim vrhom od 788 m visine nad morem. Proteže se od najzapadnijeg kaštelanskog sela Kaštél-Šafilića do Klisa, a sve u skoro istoj nadmorskoj visini, s ravno odrezanim vrhom, te izgleda, kao da mu se vrhom proteže duga kamena ravan.

Kad se popnemo na njegov vrh, vidimo, da je doista tako. Dok njegovi južni obronci sačinjavaju okomite stiene od 150 do 300 m visine, te veoma strme obronke obrastle makijom, bez ikakva predgorja, sjeverna mu se strana spušta veoma lagano tvoreći pravu kršku visoravan, obilatu vrtačama i jamama, s oskudnim rastlinstvom, nizkim kržljavim hrastovima i suhom travom.

Na bilu Kozjak-planine iztiču se ipak dvie do tri više točke, od kojih je ona najvećeg vrha, kota 788, najmarkantnija. Bezbroj sam puta gledao odozdol onu najveću stenu Kozjaka, što se diže gotovo okomito, a podno koje se poput lepeze širi ogromna sipina, dok je oštros rezani kuloar dieli na dva diela. Kad god sam šetao po Marjanu, promatrao sam je dugo praveći razne kombinacije, kuda bih je mogao prieći. Ova me stena u to vrieme privlačila neobičnom snagom. Kako je jedan prozor moga stana gledao na dio Kozjaka, imao sam još više prilike, da mu se divim u onim kristalno bistrim jutrima, kad se na prvim zrakama sunca izticala svaka pukotina, žlieb i polica. Sjećao sam se tada, kako me je taj vrh privlačio već onda, kad nisam ni mislio na planinarenje, kad su mi se, dok sam se kao diete vozio parobrodom s Visa, zaustavljale zapanjene oči na grebenima Mosora i Kozjaka, koji su se kupali u rumenilu jutarnjeg sunca. Tada sam zamišljao te planine nekim nadzemaljskim divovima, što prema moru dižu onu divlu buru i ljlajaju brodovima do bezsvesti. No ipak sam imao skrivenu želju, da ih upoznam iz bližega i da vidim, što ima tamo gore, odakle puše onako divlja bura.

Ta mi se želja izpunila, kada sam se nekoliko godina kasnije po erkanskoj buri uputio sa svojim stalnim planinarskim drugom Urošem podno one sipine s namjerom, da prođemo stienu njezinom sredinom, t. j. tamo, gdje je najviša. Ovo je bio naš prvi susretaj s pravom stienom. Moram naglasiti, da uobiće nismo poznavali tehnike penjanja. Sva naša oprema bilo je jedno uže, dugo dvadeset metara, a cijelo naše penjačko izkustvo bili su pročitani članci o uzponima Dragmana i Brezovečkog.

Kad smo došli do izpod stiene, svukli smo gojzerice, povezali se medusobno i započeli penjanjem kroz veliki kuloar nad sipinom. Nismo ni mislili na to, kako je to naše »osiguranje« iluzorno, jer ako bi se jednom od nas omakla nogu, uže bi nam u tom slučaju poslužilo samo zato, da i drugoga povuče u dubinu. Već je sam početak uzpona bio težak, jer je oprimaka bilo malo, a u samim čarapama težko se napredovalo. Kako se moj drug verao prvi, padala je na mene prava kiša kamenja. Ja bih se tada zbio uza stienu, da mi koji kamen ne razbije glavu. Vrieme je bilo jako sniežno, a na Mosoru je već i padao snieg. Ruke su nam zeble, a vjetar nam je nanosio sitne kamenčice u oči i lice. Nakon sata i pol napornog i nevještog penjanja izišli smo iz kuloara i krenuli desno laganijem terenom. Tu se je strmina, načičkana grmljem i travom, dizala u vis, u pravcu sjevero-iztok. Nakon pol sata našli smo se pred prvim problemom. Pred nama se dizao oko 50 m visok okomit greben, veoma izložen, a od njega su se s jedne i druge strane rušile u ponor gladke stiene. S vrha su nas zahvatili snažni udareci vjetra i nisu nam dozvoljavali, da se slobodno odmaramo.

Započeli smo ponovno penjanjem malko poplašeni novim položajem, te radili baš ono, što smo morali izbjegavati. Naime, svaki smo se čas nadgledavali dolje u dubinu imajući osjećaj, da visimo nad samim morem. Ovaj greben je u početku imao dovoljan broj oprimaka i malih polica tako, da smo upravo uživali u penjanju. Ali pred samim vrhom izpružio se odjednom nad nama golemi trbušasti kamen, preko kojeg je trebalo proći. Zastali smo na jednoj uzkoj polici stojeći samo na polovini stopala i gledajući prema gore, izmišljajući sve moguće načine, kao bismo mogli doseći vrh. Kako nismo poznavali nikakve ozbiljne tehnike, došla nam je onako iznenadno misao, da pokušamo načinom, kojim smo se kao djeca verali do nezrelog voća. I doista uz rizik i priličnu dozu straha uspjeli smo. Ja sam se vezao uz jedan mali kuk, zatvorio oči i priljubio se uz stienu, dok se moj visoki drug poslužio sa mnom kao živim ljestvama, dosegao prvi oprimak, zakoraknuo desnom nogom prema

gore i našao se na vrhu. Oprezno je puzao četveronožke rubom vrha čuvajući se, da ga bura ne odnese u ponor, i došavši do neke zavjetrine počeo je mene osiguravati. Ja sam se pomalo penjaо prema vrhu osjećajući se sigurnim i vukuéi za sobom svu našu opremu. Za nepunih 10 časaka bio sam i ja na vrhu.

Nije potrebno mnogo izticati, kako smo imali upravo ludu sreću. Zamislite dvojicu mlađih planinara, koji su kao spužve upijali članke Brezovečkog i drugih alpinista i odlučili se, da podu prvi u stienu i to onu, kojom još nije nitko prošao.

Na vrhu smo se najprije dobro odmorili i okriepili uživajući u krasnim vidicima. Pred nama na jugu pružio se Kaštelanski Zaljev sa svojih sedam sela, zatim Marjan, otoci, široko blještavo more, dok se prema istoku plavilo Biokovo i Mosor. Sa sjevera izvirivali su bieli vrhovi Kamešnice, Cincara, Troglava i Svilaje, a na zapadu se nazrijevao masiv Velebita. Kako je vjetar bio veoma snažan, žurno smo se vraćali iztočnim grebenom Kozjaka do mjesta, gdje se nogostup probija kroz bogat sistem kukova prema dolini. Uz divne poglеде na Klis, rieku Jadro i splitsko uleknuće u more napredovali smo brzo i za nepun sat i pol našli smo se na državnoj cesti Sinj—Klis—Split.

Kući smo došli puni dubokih utisaka toga dana, sa čvrstom odlukom, da se što prije upoznamo s pravom tehnikom alpinistike, kako bismo mogli bez većih opasnosti nastaviti s penjanjem, koje pruža neopisive užitke i zadovoljstva.

Planinski svatovi

Ivan Bumba, Zagreb

(Iz moje bilježnice)

»Hej, — gdje su mladenci?« — palo je na mene pitanje, jedva smo izišli u Mojstrani iz vlaka. Upit je postavio jedan postariji gospodin, obučen podpuno planinarski i u kratkim hlačama. Težka uprtnjača savijala mu je leda, a iz očiju virilo mu veselje i radost zbog uzpona, koji će naskoro izvršiti.

»Vi biste sigurno u goste«, odgovorio sam isto tako veselo, što smo se riešili vlaka i njegovih vagona i zamirisali čisti i svježi gorski zrak.

»Bez mene ne bude veselja, jer ja sam onaj, koji će ih za uviek povezati«, naherio je taj stari gospodin šešir na glavi i razmahao se meni pred nosom velikom štapinom.

»Da, — a ja sam onaj, koji će im djecu zibati«, bubnuo sam mu natrag pomalo već ljutit, što sam vidio, da se kao nepoznat skoro silom hoće da ugura među nas. Pošao sam brzim korakom napred, kad začujem:

»Stani, — ja sam svećenik, koji će ih vjenčati!«

Okrenem se i pričekam ga napola ljutit, a napola začuden. Kad me je dostigao, pruži mi izkaznicu, koja je u cijelosti potvrdila njebove riječi. Zamolio sam ga, da mi oprosti, jer sam vičan gledati svećenike samo u dugim haljinama, predstavim ga mладencima i nakon smo postali dobri drugovi.

Bilo je to već davnog, kad se je moj drug Slavko uputio na svoje vjenčanje na ponosni Triglav u Julijskim Alpama. Putem prema Aljaževu domu razpreo se ugodan razgovor, u kojem mi je svećenik izpričao nekoliko zgoda iz takovih planinskih svatova. Nešto svećano, idilično i veselo nas je sve zajedno povezalo, osobito navečer, kada smo slavili posljednji slobodni dan našeg mlađog para. Težka srdeca pošli smo rano u krevet, jer su nas čekali veliki napor i dalek put.

U prvom bljedilu novoga dana koracali smo podpuno opremljeni prema sjevernoj steni Triglava. Ta ogromna, preko tisuću metara visoka stena nekako nas je mrko gledala u onoj polutami, a studen, koja je iz nje strujila, prožimala nas je do kostiju. Kad smo stigli na njeno podnožje, navukli smo penjačice, navezali se užetom i srušeno se oprostili. Mladenci s jednim kumom krenuli su u stienu Njemačkim, a ja s jednim od drugova Slovenskim smjerom. Gledao sam još dosta dugo za njima i bilo mi je čudno pri duši. Evo, ova dva mlađa bića, koja će sutra povezati svećenik, kreću danas u stenu složni, kao da žele dokazati, da će i u najtežim časovima života biti zajedno. Hoće li sretno proći?

Ostavljamo ulazni amfiteatar i ulazimo u početni kamin. Dižemo se skoro okomito sve više u vis, a nakon koje dve stotine metara obavije nas magla kao nježna majka svoje čedo. Nakon dalnjih petdeset metara blagoslovi nas jaka kiša. Što sada? Kad kiša nije prestala ni nakon jednog dobrog sata, povratili smo se na obični put »kroz Prag« i njime pošli u najvišu triglavsku kuću na Kredarici.

Podvečer nakon dugog čekanja u kući opazili smo naše mладence na povratku s Triglavskog ledenjaka. Nastalo je veliko veselje i pričanje o pojedinostima uzpona, a moj Slavo ponosno mi je rekao:

»Vidiš, Ivice, kad se nisam na ovakovome putu unesrećio, ne će se onda niti na onome, kojim će sutra uz blagoslov svećenika krenuti.«

Svanulo je dosta tmurno jutro. Sunce jedva probija dosta gustu maglu, koja nas obavija. Kad smo se vratili s pranja na ledenjaku, da otjeramo veliku hladnoću iz našega tiela, bio je svećenik već obučen, pa smo se naskoro uputili u malenu kapelicu, koja se je stisnula uz Triglavski dom. U nju stane samo svećenik i dvoritelj, dok su mладenci klečali na njenom pragu, iza njih kumovi, a onda smo se poredali u polukrugu iza kumova svi mi ostali, koji smo bili u tom domu. Sveta misa je započela.

Pa i najvećim bezbožnicima mora u takovim trenutcima zavladati neko svečano razpoloženje, neko divljenje prema samoj prirodi ili nešto drugo, što ne znam protumačiti. Na visini od 2515 metara služi se sveta misa. Tiho, lagano i gotovo nježno lete zvuci svetih pjesama zrakom, a nedaleke ih stiene isto tako vraćaju. Ogromni velikani, vrh Triglava, u nedalekoj daljini Stenar, Križ, Razor, Škrlatica (2738 m) i ostali, pa ledenjak, lagano strujanje svježeg gorskog zraka, sve to zajedno čini na čovjeka ogroman utisak. Za vrieme, dok miruje pjesma, prekida tišina tek po koji glas crnih gavrana ili lagani šum vjetrića, inače je svečana tišina.

Uzimam slikopisni aparat, snimam i promatram pojedina lica. Mladenci stisnuti kleče na pragu kapelice i pobožno upiru oči u svećenika. Isto tako i svi ostali pomno prate njegove kretnje i rieči, a onda se opet razliže pjesma. Pjesma podpuno prirodna, bez ikakove pratinje, duboko izvire iz srdca pojedinaca, a na svakome od njih se opaža, da im ona dolazi zaista iz dubine duše i da im cijelo biće u njoj sudjeluje. Svakome, tko je doživio takovo što u tim visinama, ostaju ti trenutci nezaboravni. Iznad nas kruže ogromni orlovi, kao da im je čudno, što smo tako mirni. No ne dolaze bliže iz svoje velike visine. Pa čak i nedaleke sive stiene i bjelina ledenjaka posve su drugačiji u tim časovima, i ako ste ih već mnogo puta vidjeli.

Nakon vjenčanja došlo je uobičajeno čestitanje, grljenje i zaustrak, a onda smo se razmilili, da se naskoro opet svi sastanemo na samom vrhu Triglava. Tu nas je pozdravilo sunce, a pred nama prostirale su se jasne daljine. Okolišni vrhunci Julijskih Alpa prostirali su se pod nama, i dalje sve niže i niže obuhvaćalo je naše oko sve tamo do našeg plavog Jadrana.

Isti smo se dan vratili u dolinu i vlakom kući. Putem »preko Praga« došlo je do izražaja ono unutarnje zadovoljstvo, koje nas je sve prožimalo. Na jednome mjestu zavikao je netko od nas prema sjevernoj steni Triglava, što je jače mogao:

»Kaj hoćeš, do-mo-vi-na?«, dok mu je jeka odgovorila zadnje slogove toga pitanja sedam puta:

»Vina-vina-vina.....«

Kad pričam o takovim časovima našim omladincima, napeto me slušaju, i kao da ne shvaćaju veličajnost prirode, koja tu dolazi do svog punog izražaja. Oči im se čudnovato svjetle, usta poluotvorena, no ipak im vidim na licu, da ne razumiju. Jest, pa oni su to već po-kušali. Bili su na Okić-gradu, nekoji čak i u Klekovoj stieni, na liepim Kamenim svatovima, gdje su vježbali, izprobali tvrdoću ka-mena, doživjeli kišu, maglu i liepo vrieme, no to sve ipak nije tako krasno, kako im ja to priповiedam. Što im mogu reći, nego kad se sretnemo u onim visinama, onda će ja njih pitati, kako im se svida i što osjećaju.

Vlak nas nosi u Zagreb. Večernji sumrak lagano briše oštре vrhove, koji su još jedva primjetljivi, dok tielo osjeća prijatan umor, koji nam lagano zatvara oči i uljuljava nas u san. Planinski orao vratio se u svoje gnezdo, runolist i ostale ružice, što rese riedke zelene sagove u onim visinama, također su već sklopili svoje latice i zajedno sa suncem pošli u carstvo sanja. Tamo gore gospodari sada samo mrak i vjetar, koji ljubi grebene, stiene i pjeva im svoju uviek jednaku pjesmu. Kadkad jaču,..... kadkad slabiju.....

(Uspomena na vjenčanje Slaveka i Milice Brezovečki, 11. VIII, 1935. na Triglavu).

Krivajevičke špilje

Eugen Kumičić, Bihać

Smjestivši se u Semizovcu u mali teretni vagonić rudarske željeznice započeli smo zapravo ovaj naš izlet.

Nakon dobra dva sata drmusanja i trešnje stadosmo konačno na postaji I v a n Č i ē i umorni se putnici opet pretvoriše u vedre planinare, koji žustro zakročiše, da se rieše ono nekoliko kućica, koje čine okolinu postaje.

Imade nas osmero. Čitava četa. Hodamo polako, a nebeska zvezda žari i pali sve jače tako, da smo skoro odložili svu nepotrebnu odjeću na teret uprtnjača, koje su sve jače pritiskivale znojna leda.

Vrućina je, da poludiš. Zrak sve titra i poigrava, a tek je devet sati prošlo. Što će biti kasnije? — pitamo sažalno jedan drugoga.

Seoski puteljak otegao se nekud u nedogled. Vijuga medu pašnjacima, poljima i livadama. Stalno između ograda, čas žičanih, čas

drvjenih, složenih od nekoliko greda, čas opet od živice. Svako riedko stablo, svaki oveći grm pozdravlja nas i zove, da se na tren oporavimo i odmorimo u njegovoј hladovini.

Nakon po prilici sat hoda ostavismo i malo seoce Nišiće. Polako se priučavamo žegi ,a razgovor postaje življi tim više, što smo napustili put i koracamo travom velike krčevine. Tu stvaraju ogromni panjevi prave male razsadnike najdivnijih jagoda. Uz svaki se panj natisnuo do stotinu crvenih sladkih glavica, koje sve zovu i mame umornog planinara, da se prigne i ubere sočno, slastno voće.

Prsti se zacrveniše od zdrobljenih jagoda. Netko puni šešir, netko limenu čašu, kako bi najednom više pojeo. Nitko i ne misli na naš današnji cilj, na Krvajevičke špilje. Ta šta će nam ljepše, kad je tu tako liepo. Ipak dode i tome kraj. Premda se pomičemo puževskim tempom, uzpнемo se na vrh krčevine i visoka crnogoričina šuma primi u svoj naručaj i posljednje najizdržljivije be-rače jagoda.

Kako ta hladovina godi! Sad to tekar osjećamo nakon one vrućine. Hodamo bez pravoga puta, svaki svojom stazom, po mekanom sagu iglica, koje su se godinama ovdje skupljale. Mjestimično proviruje kamenje obrastlo mahovinom, a tu i тамо se podižu upravo prekrasni primjerci paprati. Što smo dalje, to sve jače izviruje kamenje. Sad se javlja već prave gromade, da se uskoro pretvore u oštro nazubljene stiene, sve pune rupa i škrapa najrazličitijih oblika i veličine. Šuma se proriedila, a iglice nadomještava trava u čuper-cima. Na po kojoj stieni obuhvatilo se malo stabalce korjenjem grčevito za kamen, i iz jedva pedalj široke pukotine, gdje se nakupilo nešto crnice, erpe svu svoju životnu snagu.

Oko podne nadosmo se konačno na cilju. Imade tu dosta rupa i pećina, no samo su dvie špilje nešto veće, i to osobito jedna, koja je već za naše pojmove prilična. Ovdje se u blizini smjestismo na livadici od kojih desetak četvornih metara i neki »najodvažniji« ne mogoše dočekati trenutak, da se bace u utrobu majčice zemlje, makar i za samo nekoliko metara.

Kako je netko morao ostati uz stvari, podielismo se u dvie skupine. Ja, koje li sreće, sam u prvoj. Naprije, hrabro unutra!

Feri ide prvi, on nosi veliku karbidsku svjetiljku iz otčeve mehaničarske radionice. Velika je, težka i nespretna, ali druge nemamo, a konačno ona daje vrlo dobro i jako svjetlo. Onda sliede Fredi i Edo i na kraju ja.

Prvo sidosmo kroz neveliki otvor među odronjenim stienama i kamenjem u malo predvorje i onda odplazismo potruške nekoliko metara do mjesta, koje nas dieli od velike nepoznate nutrine. Oči se

polako privikavale. Vani je podne najljepšeg ljetnog sunčanog dana, a ovdje grobna tama i hlad. Plamen je naše svjetiljke podrhtavao i slabo osvjetljivao velike prostorije, u kojima se nalažasmo. Doskora nazrem stalagmite i stalaktite u špilji. Nisu osobito veliki, no vrlo su liepi i dobro uzčuvani. Nakon kraćeg obilaženja po toj velikoj podzemnoj dvorani povede nas Feri, naš nezvani vođa, kojega u času slušamo, jer je on naš izvor svjetla, desno prema nekoj maloj galeriji, prema nekom kano balkonu, i jedan se za drugim uzveremo na tu dva tri pedlja široku izbočinu, kako bismo bolje mogli promatrati sige.

Najednom odnekale duhne vjetar, ili je Feri kihnuo, ili se ne znam što dogodilo, utrnula nam se svjetiljka, a nas četvorica ostadosmo u mraku priliepljeni uza stenu držeći se siga. »Daj šibice«, čujem iz pomrčine glas. Ništa. Svaki traži kod sebe prvo jednom pa drugom rukom, no nemamo ni šibica, ni kakove džepne električne svjetiljke. Ne misleći prije na to samo smo se ogrnuli i ostavili sve vani pred špiljom, a sad opet ne pazeći ni na ono nekoliko koraka zapravo niti ne znamo, gdje smo, koliko visoko od zemlje, koliko daleko od mjesta, gdje smo se uzpeli. Sve je blizu, a može, ako baš hoće, biti do nas i neka rupa, koja je dovoljna, da si čovjek slomi nogu. Nema dakle druge, — stoj i čekaj.

Nakon što smo još jednom pretražili sve džepove, koliko god nam je dopuštao uzki rub, na kome smo stajali, počnemo vikati, da bi se i mrtvi probudili, ali da, — van, na Božje sunce, kako smo kasnije čuli, nije doprlo ništa. Ta i kako bi. Odjekuje samo po velikom podzemnom prostoru, te se jedva neki tihu zvuk provuče, a oni vani »druga skupina«, sigurno također pripoviedaju, ako i ne pjevaju, da utuku vrieme, dok ne dode na njih red, da udu u podzemne ljepote.

Napokon nam dozlogrdi i vikanje i mi se predasmo sudbini čekajući, hoće li se tko na nas sjetiti. Ta i drugi žele u špilju. I zbilja, nije više dugo potrajal, tako neka pol sata, odkako smo stajali, pojavili se neki svjetli tračak i čas zatim začujemo Milanovo dozivanje, na što smo zajedničkim urlikanjem odgovorili. Uz pomoć džepne svjetiljke spuznemo s visine od neka dva i pol metra opet na ravno tlo. Milan je sjajan, imade i šibica. Mali prasak i naša karbidska svjetiljka opet gori. Razgledasmo mjesto našega »straha«, te zajednički ustanovisemo, da nije bilo uputno u mraku nikuda silaziti, jer onaj dalji put pada skoro okomito, a sve je tlo posuto gromadima oštrogka kamenja.

Žmirkajući očima opet izdosa na toplo sunce, a druga se skupina izgubi u špiljskom otvoru. Mi vani prepričavamo netom

minule časove, te se ljudski gostimo videći po raznim papirima i ostatecima, da ni drugi nisu plandovali za našeg izbivanja.

Vrieme prolazi brzo te nam iznenada glasovi najave dolazak drugova, koji su bili mnogo sretnije ruke nego mi. Nakon što smo im opet morali izpri poviedati našu dogodovštinu uz različita »zafrikavanja« i savjete za buduće uz pñemo se na strmi mali komadićak do oveće pećine s velikim otvorom tako, da se gubi dojam prave špilje. Ne puštaju nas niti ovamo same, a Milan tvrdi, da mora stalno na nas paziti, jer je konačno on odgovoran za nas. Mi mu puštamo veselje, samo se Feri snuždij i stalno nariče, da od sada ne ide više nikad i nikuda bez šibica.

Dok mi uživamo u pogledu na divnu gustu omorikovu šumu, koja se prostrla po suprotnom obronku, zaposlio se Fredi oko svog svjetlopisnog aparata i snima, snima, stiene, šumu i travu, nas napred, sa strane, gore i dolje. Snima dobro, no riedko vidamo njegove slike.

Oko tri sata oprostimo se sa špiljama i podosmo dobro odmoreni poznatim nam od jutros putem kući. Obje naše drúgarice privariše velike aluminjske kutije, u koje će doći jagode, koje će se sada moći do mile volje brati, jer nitko ne će smjeti siliti na brži povratak, budući da je do vlaka još daleko. No tu se prevariše. Trebalо je požuriti. Za dva nam sata po prilici odlazio vlak. Skoro da je radi toga bilo i suza.

Hvala Bogu, sve se dobro svršilo. Izpod krévine sastadosmo hrpu zamusane male djece, koja nam prodadoše u bezcjenje čitave sepetice i zdjele jagoda. Tako se razpoloženje opet vratio. Nije sve ni u kutije stalo. Još se mnoga jagoda pojela i prosula, ali sada nismo na to pazili.

Gustu crnogoričinu šumu, kojom je čitav kraj Krivajevačkih špilja okružen, ostavili smo doskora podpuno, i podosmo jutrošnjim putem bezbrižno i veselo, kao to dolikuje mladosti, koja se naužila ljepota divne prirode.

R A Z N E V I E S T I

Naša Domovina, II. knjiga, Zagreb 1943. — Izišao je i drugi svezak ovog odličnog našeg enciklopedijskog djela. Kao i prvi svezak i ovaj se odlikuje bogatim svojim sadržajem, koji obuhvaća hrvatsku političku i kulturnu poviest. Iz pera najboljih naših kulturnih radnika i stručnjaka potekao je velik niz dobro napisanih prikaza. Da se pokaže bogati sadržaj ovoga svezka

bit će najbolje, akô se navedu naslovi pojedinih poglavlja. Hrvatska kultura obrađena je u ovim poglavljima: Hrvatska književnost (poviestni razvoj, narodno pjesništvo, suvremena književnost), Hrvatska umjetnost (likovna umjetnost, hrvatska glasba i kazališta umjetnost), Nastava i školstvo (niže i srednje školstvo, sveučilište i visoke škole), Suvremeni kulturni ži-

vot Hrvata. U ovom zadnjem poglavlju o hrvatskom kulturnom životu prikazan je čitav niz naših kulturnih ustanova i nastojanja, kao što su akademija znanosti i umjetnosti, arhivi, galerije i muzeji, konservatorski rad, knjižnice i čitaonice, nakladna poduzeća, novinstvo, bibliografija, krugoval, slikopis, snimačtv, filatelistika, dobrovrtvna društva i tjelesni odgoj i šport. Ovaj posljednji prikaz o tjelesnom odgoju i športu obraden je obširnije u sljedećim podnaslovima: misli vodilje hrvatskog športa, poviestni razvoj tjelesnog odgoja i športa u Hrvatskoj, reorganizacija hrvatskog športa nakon 10. IV. 1941., pojedine grane športova u Hrvatskoj, pregled međunarodnih utakmica Nezavisne Države Hrvatske, hrvatski rekordi, planinarstvo, šah. U članku o planinarstvu dan je u najglavnijim potezima kratak prikaz povesti i razvoja Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu a u vezi s time i čitavog hrvatskog planinarstva. Pisac (S. Brezovečki) je tu jače podvukao razvoj i naglasio značenje alpinizma u svremenom planinarstvu a ogradio se je i od krivoga mišljenja onih, koji novodobno planinarstvo hoće da svrstavaju u red običnog športa. Dobre su mu misli: »Planinarstvo je više nego šport, mogli bismo kazati: planinarstvo je duševni šport. Pravo planinarstvo je duhovno preporodni pokret na temelju upoznavanja prirode. O tom najbolje svjedoče bogata planinarska književna djela, koja nam govore o radu iz života planinara. Planinarstvo je izključivo kulturna pojava, kojoj je svrha da upoznавамо prirode i njenih ljepota služi narodu, a konačni cilj, da odgoji plemenitog čovjeka rodoljuba u službi domovine. — U vezi s ovim prikazom su i četiri dobre planinarske slike: dva penjačka motiva te Prenj i dolina Neretve. — U drugom dijelu ove enciklopedije prikazana je politička poviest Hrvata u ovim prikazima: Oert političke poviesti Hrvata. Vlast i njezini nosioци (najstariji hrvatski vladari, nova prekretica, vlast u bivšoj Jugoslaviji, politički položaj Hrvata u biv. Jugoslaviji), Gospodarska podloga hrvatske oslobođilačke borbe.

Croatia, — Unabhängiger Staat Kroatien. — Izdalo Ministarstvo obrta, veleobrta i trgovine. — U minule dvije godine izšlo je više dobro pisanih i uredenih promičbenih izdanja, kojima je svrha, da u stranome svetu dostojno prikažu našu domovinu Hrvatsku,

da upute druge narode o političkoj i kulturnoj povieti hrvatskog naroda i da tude narode upozore na osobitosti, značajnosti i ljepote hrvatske zemlje. Ta izdanja imadu osobito značenje i za nas, koji živimo kod kuće u Hrvatskoj. Tim izdanjima dobivamo mi po prvi put upravo krasne i izerpljive opise naše zemlje nesamo u rieči nego i u izvrstnoj slici, čega dosada nismo imali. Ljepote Hrvatske u slikama mogli smo dosada gledati samo u riedkim prilikama u pojedinim povremenim publikacijama. A i to, što smo dosada imali, nije bilo sastavljeno i izrađeno po smislenom i zaokruženom sustavu, već je imalo značajku djelomičnosti i nepotpunosti. Zato ove nove promičbene publikacije zasluzuju posebnu pozornost, jer osjetljivo izpunjuju manjak, koji smo dosada osjećali u književnim radovima, namjenjenim prikazivanju i opisivanju naše Domovine.

Medu dobro pisana i slikovno liepo opremljena djela o ljepotama Hrvatske spada i »Croatia«, djelo, o kojemu je rieč. Na osam listova albumskog oblike a na 16 stupaca sloga dan je dosta obsežan prikaz znamenitosti i ljepota naše Domovine. Tu je ukratko prikazan postanak Nezavisne Države Hrvatske i dana je obćenita značajka hrvatskog naroda. Nakon toga uveda opisan je pjesničkim poletom vrlo plastično grad Zagreb sa svim njegovim znamenitostima, ustanovama i iztaknuta ljepota zagrebačke okolice i samoborski kraj. Dalje sledi opis Hrvat. Zagorja s njegovim divnim krajobrazom, starim gradovima, plemićkim dvorcima, liepim baroknim erkavama i ljekovitim vrelima i toplicama. Podravina s Varaždinom i Medumurje su ukratko opisani, a u nastavku i križevački kraj s Kalnikom. Potom je prikazivač krenuo na jug opisujući krajeve oko Karlovea, Ogulina, Plitvičkih Jezera preko Gorskog Kotara do mora. Pošto je iztaknuo ljepote kupališnih mjesta u Hrv. Primorju u poletu je prošao čitav podvelebitski kraj sve do Obrovea naglašivši poviestno značenje grada Senja. Spomenuvši Liku pisac je izerpljivije obradio Dalmaciju počevši od Knina pa sve na jugu do Dubrovnika. Posebno je podvukao značenje splitskog zaleda, gdje su ostavili brojne i bogate spomenike hrvatski narodni vladari. Navadajući ljepote i znamenitosti Sinja, Omiša, Makarske, Brača, Hvara, Neretve i Pelješca pisac je došao do — krune hrvatskih gradova. Dubrovniku

je posvećen jezgrovit prikaz, kaošto i pripada tome drevnom i divnom hrvatskom gradu. Uz Dubrovnik liepo je opisana i dubrovačka okolica. Iza toga je obradena Hercegovina i Bosna sa svojim gradovima, divnim planinama, bogatim šumama, lješkovim vrelima, rudnim bogatstvom i svojim zanimljivim izločjačkim koloritom. Prikaz je završen kratkim opisom bosanske Posavine i naših plodnih i bogatih krajeva između Save i Drave. Opis se završuje riečima: »U Hrvatskoj nalazimo sve, što je uobiće mogla priroda jednoj zemlji dati od plavih valova Adrije s tamošnjim bezbrojnim otocima i polutocima, na kojima palme, limuni, aloje i agave rastu, do sniežnih vrhunaca oblacija zastrnih planina i do nepreglednih njiva valovitog mora klasja, od arhajskog pastirskog i ribarskog života do blagostanja slavonske i sriemske ravnice. Tu se udružuju kultura i običaji Sjevera i Juga i prelaze neopazice u svjet munara i drugih oznaka Iztoka, svjet, koji je u bosanskoj Hrvatskoj očuvao sve elemente svoje osobite hrvatske prošlosti. Putovati kroz Hrvatsku znači dakle uistinu — upoznati hrvatski narod i zemlju riedkih prirodnih lještota, žarkog rodoljubija i slavne prošlosti«.

Uz ovaj uvod donosi ovo djelo u obliku albuma na 40 strana po jednu veliku i uspјelu sliku kao dokazni prilog o lještama Hrvatske. Slike su izradene po izvrstniju slikopisnim snimcima u crno-bielom postupku i sačinjavaju zaista probaran i krasan skup slika, koji treba da se nade u svakoj hrvatskoj a osobito planinarskoj kući. Tu će svaki naš čovjek a osobito planinar naći odabran niz slika, u kojima će upravo uživati. Slike se izmjenjuju u harmoničnom skladu s čitavog našeg državnog podrščja od Maglića na krajnjem jugu pa sve do Trakoščana na sjeveru i od suncem obasjanog Dubrovnika do Đakova. Redaju se slike hrvatskih gradova, morskih kupališta, poviestnih spomenika, liepih starijih i novijih gradevin i narodnog života, a prva slika donosi našega Poglavnika u razgovoru sa skupinom seljakinja i seljaka. Cielo album, iako je obsegom i oblikom skroman, odlikuje se svojim izvrstnim sadržajem.

Frajtí August: Hrvatska, zemlja lještote, Wien 1944. — Ovih dana je izšla vrlo uspјela i neobično liepa promičbena publikacija pod gornjim naslovom. Djelu je zadaća, da u prvom redu pred inozemstvom i stranim svie-

tom iznese u kratkom i jezgrovitom opisu i u izvrstnoj slici odabrane lještote i lještne znamenitosti hrvatske zemlje. A tu je zadaću urednik Frajtí vrlo sretno riešio. Opisni dio ove publikacije vrlo je skladno obradio Josip Horvat. Osobito mu je liep uvod, koji se odlikuje jezgrovitošću i kratkoćom. Tu je na vrlo uspjo i neposredan način u četiri sastavka dano sve ono, što stranca može u prvoj redu zanimati i na što treba straževu pozornost u hrvatskoj zemlji svratiti. Pisac je snažno a zbijeno prikazao lještu Hrvatske u svim najznačajnijim njezinim estetskim kontrastima. U drugom je sastavku dao značajke hrvatskog čovjeka iztakavši osobito hrvatsku pučku umjetnost i bujuu raznolikost i lještu hrvatske narodne nošnje. U trećem je članku prikazana umjetnička stvaralačka sposobnost hrvatskog naroda u dugom razdoblju od trinaest vjećova, odakle Hrvat živi i postoji u svojoj zemlji. Napokon je pisac prikazao i iztakao značenje i važnost slobodne Hrvatske u krugu slobodnih europskih naroda. — Iza uvida sledi opis pojedinih u publikaciji objavljenih slika. — Da se ovom zanimljivom promičbenom djelu osigura što veće širenje među prvim narodima sveta, hrvatski tekst preveden je na četiri jezika, na njemački, francuzki, španjolski i talijanski.

Slikovni dio ovoga djela je vrlo uspjo. Dano je u ovoj publikaciji 48 slika u boji. Urednik je s profinjenim ukusom i s velikim poznavanjem lještata Domovine odabrao skladan skup slika, u kojima je u ugodnom i smišljenom izmjenjivanju dao prekrasne neke hrvatske krajobrace (Hrv. Zagorje, Velebit, Bosanska prašuma, Grmeč-planina, Plitvička Jezera, Makljenska cesta, Lokrum, Velebit s mora, Biokovo s Baškom Vodom, Perast s planinama svoga zaleda i Split s okolicom); s krajobrazima se izmjenjuju uspjele slike hrvatskih seljakinja i seljaka u divnoj našoj narodnoj nošnji (seljanke iz Hrv. Zagorja, iz okolice Nove Gradiške, Siska, Samobora, Bosne, Dalmacije i Hrv. Primorja te seljaci i Slavonije i Bosne); dalje se u zanimljivim kontrastima izmjenjuju slike naših gradova: Zagreba, Mostara, Sarajeva, Dubrovnika, Perasta i Splita, te starinskih gradina Varoždina, Vel. Vabora i Ozlja; napokon nekoliko zanimljivih motiva iz života hrvatskog naroda u Primorju i u unutrašnjosti vrlo uspjele upotpunjaju ovo zaista liepo i uspjelo djelo.